

СПІВВІДНОШЕННЯ ФІЛОСОФІЇ І ТЕОЛОГІЇ: МЕТОД КОРЕЛЯЦІЇ

Розвиток культури, науки, філософії створює нові умови і для розвитку теології. Сучасна епоха породжує у теологів та релігійних філософів прагнення оновити традиційні ідеї, тому вони все активніше залучають до своїх філософських інтересів проблеми суспільства, людини, науки, культури, цивілізації. Видатний християнський філософ і теолог Пауль Тілліх (1886-1965) досить помітно вплинув на розвиток релігійно-філософської думки ХХ століття.

У житті і в творчості Тілліх постійно відчував себе в “межовій ситуації» – на межі ідей, епох, культур, конфесій, континентів. Думки мислителя перетинали межі філософії, теології і психології, що яскраво відобразилось вже в його першій автобіографії, під назвою - “На межі”. Своє екзистенційне завдання Тілліх вбачає в тому, щоб перебороти, порушити межі, які проходять між епохами, людьми, народами, ідеями.

Прослідкувати динаміку світоглядних установок на межі ХХ-ХХІ ст. можна, спираючись на найбільш відомі праці Тілліха, “Теологія культури” та “Систематична теологія”. Він – один з відомих протестантських мислителів, творець всеохоплюючої системи, що сформувалась на перетині феноменології та екзистенціалізму. Саме в зміст останньої з його праць він втілює закінчений варіант “системи”. Свою систему Тілліх назвав “апологетичною”, яку пояснює таким чином: “Апологетична теологія – це “теологія, яка відповідає”. Вона відповідає на питання, зміст якого міститься в “ситуації”. При цьому виходячи із вічної християнської Звістки, використовує засоби тієї ситуації, на питання котрої відповідає” [Тілліх П. Избранное: Теология культуры. - М.: Юрист, 1995. - С. 468]. Тілліх намагався побудувати свою систему як альтернативу двом крайностям протестантської думки – “ліберальної теології” в ХІХ ст., яка розчиняла віру в моралі та світській культурі, і “діалектичної теології”, яка заперечувала будь – який зв'язок між ними.

Філософська проникливість Тілліха, орієнтація його поглядів на онтологізацію, глибока особиста релігійність допомогли йому віднайти необхідні культурні символи для орієнтації та побудувати системи глибинних вимірів для поєднання онтології та персонології. Охоплюючи широкий спектр тем – протестантську теологію, філософію, мистецтвознавство, соціологію, психологію, антропологію, політику, його творчість залишається цілісною.

Тілліх наполегливо висловлює думку, що філософія й теологія віддалені між собою. Існують і розвиваються в різних площинах, не зачіпаючи й не стосуючись одна одної (між ними “не може бути ні синтезу, ні конфлікту”). Така схема співставлення теологічного і філософського, якщо відкинути екзистенційну мову Тілліха, не є новою у розвитку релігійної думки взагалі й протестантської зокрема. У різних варіантах вона неодноразово з'являлась в

історії й під ударами критики відкидалась як неповноцінна. Істотним недоліком цієї схеми визнавалось те, що теологія знаходиться у своєму власному замкнутому колі, з якого логічно неможливий вихід до культури й «діалог з світом». Крім того, схема, що стверджує абсолютну суверенність теології, не дає можливості встановити між теологією й філософією відносин субординації, без чого, у свою чергу, неможливо приписати філософії роль “служниці богослов'я”.

Щоб розірвати замкнуте коло, у якому виявилася теологія, і пов'язати її з життям, Тілліх запроваджує метод кореляції. Відповідно до цього методу, теологія розглядається як відповідь на питання, що піднімаються філософським аналізом, але не здатні бути вирішеним в його межах. Варто пам'ятати, що саме в цьому контексті під філософією розуміється насамперед екзистенціальна філософія. “Якщо кореляція й можлива, то вона можлива між теологією й філософією, що відмовилася від субстанціалізму” [Юліна Н.С. Теология и философия в религиозной мысли США XX в. - М., 1986]. Яким же чином відбувається така кореляція? Структура буття, що проявляється в конкретному існуванні, з'являється перед філософом у формі протиріч, конфліктів, неповноти, розірваності й двозначності й породжує суперечливі, антиномічні й дихотомічні описи цього буття, які знімають і спростовують один одного. Тому у своєму дослідженні буття філософія може тільки формулювати питання й проблеми (по своїй суті вона приречена бути проблемною дисципліною), але вирішувати ці проблеми вона не в змозі. Тільки теологія здатна відповісти на питання, над якими ламали голови філософи. Вона здійснює це шляхом пояснення значимості символів, наявних в одкровенні. Теолог, покладаючись лише на одкровення, здатен проникнути за зовнішню структуру, розкрити глибинні основи буття й відповісти на питання при пізнавальному підході.

Кореляція за Тілліхом, здійснюється в такий спосіб: кожне теологічне поняття співставляється з філософською проблемою, що виникає при аналізі тієї або іншої людської ситуації. Так, наприклад, одкровення є релігійна відповідь на пошук вирішення проблем, що виникли з обмеженості людського розуму. “Одкровення розкриває “глибинні” рівні, куди не в змозі проникнути “кінцевий” розум” [Юліна Н.С. Теология и философия в религиозной мысли США XX в. - М., 1986. - С. 65]. Пауль Тілліх, у своїй концепції намагався подолати розрив між богослів'ям та проблемами повсякденного життя. Поняття Бога, як не обумовленого нічим буття, є відповіддю на питання про зміст буття. Христос, або Нове Буття, яке зближує людину з Богом, є відповіддю на пошук людиною реальності, що перемагає трагічну розірваність людського існування. Святий Дух, або Божественне життя, дає модель для примирення динаміки й форми, долі й волі, випадковості й необхідності й тим самим дає можливість для самореалізації існування. Варто додати, що в поняття “кореляції” Тілліх вкладає більш широкий зміст, ніж просто примирення теології й філософії. Кореляція - це одночасно й спосіб діяльності теології, й така діяльність, що являє собою також і акт віри. Таким чином, теологія перетворюється, за Тілліхом на діяльність, опосередковану одкровенням бога й екзистенціальною

ситуацією, у якій перебувають віруюча людина й християнська церква. Її завдання - максимально адекватно розкривати істину Бога людині й церкві. Метод кореляції пояснює зміст християнської віри, розглядаючи екзистенціальні питання й теологічні відповіді у їхній внутрішній взаємозалежності. Відповідно до методу кореляції, систематична теологія здійснює аналіз людської ситуації, у якій виникають екзистенціальні питання, і одночасно показує, що християнське послання являє собою істинну відповідь на ці питання. Як концепція взаємин філософії й теології Тілліха, так і запропонований ним метод кореляції, мета якого є встановлення зв'язку між цими дисциплінами, “побудовані на спекуляції щодо природи філософського знання і його історичного розвитку й містять у собі ряд логічно непослідовних і незаконних процедур” [Юліна Н.С. Теология и философия в религиозной мысли США XX в. - М., 1986. - С. 66]. Досить сказати, що теологія в Тілліха відрізняється від філософії не своїм сакральним характером, а суб'єктивно-особистісною інтерпретацією, акцентом на “значенні буття для нас”, розглянутої реальності в її ціннісному аспекті. Вона являє собою історично відносну, ідеологічно упереджену дисципліну, яка, незважаючи на свій відрив від наукового знання, приписує здатність розкривати “кінцевість” світу”. Питанню про відношення релігії до науки надається відносно не багато уваги. “Все зводиться до того, що вони між собою не співвідносяться, тому конфлікт між ними не має змісту” [Гараджа В.И. Протестантизм. - М.: Изд-во полит. лит-ры, 1971. - С. 16]. Пауль Тілліх намагався наблизити Бога до людини, вивести його з антропологічної природи людини. Протестантський мислитель цілком усвідомлює, що ніяка теорія про бога не може бути переконливою, якщо вона не спирається на певний онтологічний фундамент. Бог є буття, що проявляє себе у світі й розкриває – себе в релігії й теології, і вчення про бога повинно містити в собі онтологічний принцип. У визнанні значимості онтології Тілліх відходить від «класичної» позиції К. Барта. Разом з тим, будучи проонтологом, він одночасно є й антиметафізиком і щодо цього залишається вірний настановам Барта за незалежність теології від метафізичних систем.